

ХТО ВОНА ДЛЯ ТЕБЕ?
ЛЮДИНА ЧИ ЛЯЛЬКА?

Айріс мріє стати художницею. Однак їй доводиться працювати лялькаркою на жорстоку, майже божевільну хазяйку пані Солтер. Цей будинок став для дівчини в'язницею. Колекціонеру Сайласу здавалося, що він може врятувати Айріс. Перетворивши її на свою іграшку... І все склалося б так, як він хотів, якби не цей художник Луї. Якби не її кохання до нього. Кохання, яке мало належати тільки Сайласові... Кажуть, ляльки схожі на людей. От тільки єдина відмінність: ляльку можна навчити любити. А людину? Людину можна змусити...

Надзвичайна історія, у якій є все: чарівність,
любов, мистецтво та одержимість.

*Пола Гоукінз,
авторка бестселера «Дівчина у потягу»*

www.bookclub.ua

ISBN 978-617-12-4787-1

9 786171 247871

ЕЛІЗАБЕТ МАКНІЛ

МАЙСТЕРНЯ
ЛЯЛЬОК

ЕЛІЗАБЕТ МАКНІЛ

МАЙСТЕРНЯ ЛЯЛЬОК

ELIZABETH MACNEAL

THE DOLL
FACTORY

A NOVEL

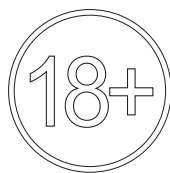
ЕЛІЗАБЕТ МАКНІЛ

МАЙСТЕРНЯ ЛЯЛЬОК

РОМАН

ХАРКІВ **КЛУБ**
2019 СІМЕЙНОГО
ДОЗВІЛЛЯ

УДК 821.111
М15

Жодну з частин цього видання
не можна копіювати або відтворювати в будь-якій формі
без письмового дозволу видавництва

This edition published by arrangement
with Madeleine Milburn Literary, TV & Film Agency
and The Van Lear Agency LLC

Перекладено за виданням:
Macneal E. The Doll Factory : A Novel / Elizabeth Macneal. —
London : Picador, 2019. — 384 p.

Переклад з англійської *Дзвенислави Огородник*

Дизайнер обкладинки *Анастасія Попова*

ISBN 978-617-12-4787-1
ISBN 978-1-5290-0239-3 (англ.)

© Elizabeth Macneal, 2019
© Depositphotos.com / ekostsov,
PatriciaCH, sun_tiger, Pixels-
Away, ifong, KaterinaLin, об-
кладинка, 2019
© Hemiro Ltd, видання україн-
ською мовою, 2019
© Книжковий Клуб «Клуб Сі-
мейного Дозвілля», переклад
і художнє оформлення, 2019

Для Енід і Артура

ЛОНДОН

Листопад 1850 року

Малюнок

У той час, коли вулиці оповиті темрявою і тишею, дівчина вмощується за столом у підвалі лялькової крамниці. Порцелянова і безволоса лялька сидить навпроти, порожньо втупившись у неї поглядом. Вона вичавлює трохи червоної та білої фарби на мушлю устриці, облизує кінчик пензля і ставить перед собою люстерко. Тихо потріскує свічка. Дівчина зосереджено примружує очі, дивлячись на порожній аркуш.

Вона додає води і змішує соковиті кольори. Перший мазок здається різким, наче ляпас. Папір товстий, виготовлений методом холодного пресування, а тому й не морщиться від фарби.

Від сяйва свічки темрява довкола густішає, забарвлюючи кінчики її волосся в чорне. Дівчина продовжує малювати. Один помах пензля — і на папері з'являється її білосніжне підборіддя, що контрастує з рум'янцем на вилицях. Вона не криючись передає і свої недоліки: широко розставлені очі, скошений вигин ключиць. Її сестра та господиня уже сплять нагорі, тож навіть найменший шерхіт пензля здається вторгненням у цю тишу, оглушливим ударом, що от-от їх розбудить.

Вона супить брови: обличчя на малюнку надто мале. Портрет повинен був зайняти увесь аркуш, натомість зображена голова витає десь посеред білої порожнечі. Папір, що коштував їй тижневих заощаджень, тепер зіпсовано. Спочатку

варто було принаймні накидати ескіз, а не братися до роботи з таким поспіхом.

Іще кілька хвилин вона сидить сам на сам зі своїм малюнком і свічкою. Серце тріпоче, лялька не відводить погляду. Треба повернутися до ліжка, перш ніж її тут застануть.

Натомість дівчина подається вперед і, не відриваючи очей від люстерка, присовує свічку ближче до себе. Вона не лийова, як зазвичай, а воскова, тихцем поцуплена з потайного сховку господині. Дівчина занурює пальці у гарячий віск, і він огортає їх, наче наперстки. Вона ковзає рукою крізь полум'я, перевіряючи, як довго їй вдасться зносити жар, допоки не відчуває, як вогонь обпалює волосинки на пальцях.

ЧАСТИНА ПЕРША

У цьому серці, безумовно, живе дещо нетлінне,
а життя — щось більше, ніж сон.

Мері Волстонкрафт¹.

Листи, написані у Швеції, Норвегії і Данії. 1796

Прекрасне полонить нас назавжди.
Зроста його чарівність, й від нужди
Не потьмяніє, але знов дає
Притулок нам, як ніч нас застає,
Й солодкими всіх наділяє снами².

Джон Кітс. Ендиміон. 1818

---

¹ Мері Волстонкрафт (1759—1797) — англійська письменниця, філософиня, феміністка XVIII ст. (*Тут і далі — прим. перекл.*).

² Переклад з англійської Віктора Марача.

Крамниця старожитностей і цікавинок Сайласа Ріга

Сайлас сидить за столом, тримаючи в руці опудало горлиці. Якби не важкі пориви його дихання, що раз по раз куйовдять пташине пір'я, то підвал був би спокійним і тихим, немов гробниця.

Зосереджено працюючи, Сайлас закопилює губи, і в світлі лампи він зовсім не видається незугарним. У свої тридцять вісім чоловік іще зберіг густу чуприну, на якій нема й натяку на сивину. Він оглядається на стіни і цілі ряди скляних банок уздовж них. На кожній — приклеєна етикетка, а всередині — набряклі шматки законсервованих анатомічних препаратів. Роздуті тіла овець, змій, ящірок та кошенят туляться до стінок своїх скляних в'язниць.

— Не сіпайся мені тут, мала мерзотнице! — бурмоче чоловік, підчіплюючи петельку і зтягуючи дріт на пазурах пташки.

Він любить розмовляти зі своїми творіннями, вигадувати історії про те, як вони опинилися на його столі. Обміркувавши безліч уявних сценаріїв для цієї голубки — то вона перешкоджала рухові барж на каналі, то гніздувалася на вітрилі «Одіссеї», — Сайлас зупинився на історії, що була йому до вподоби найбільше. Тож тепер він докоряє своїй супутниці за те, що вона начебто напала на продавчинь настурції. Чоловік випускає пташку з рук, і вона нерухомо застигає на дерев'яній стійці.

— Ось так! — вигукує він, відхилившись на спинку крісла та прибираючи волосся з очей. — Можливо, це стане тобі уроком, щоб більше не красти зелень із рук маленьких дівчаток.

Сайлас задоволений цим замовленням, особливо зважаючи на те, що він так швидко впорався з останніми штрихами і закінчив усе ще зранку. Він певен того, що горлиця припаде художникові до смаку: птаха застигла в польоті, а її крила розпростерті у формі ідеальної літери «V», як і замовляли. Ба більше, Сайлас розжився на ще одне голубине серце, яке вкинув до котроїсь зі своїх поживклих банок. Крихітна коричнева кулька тепер плаває у формальдегіді, чекаючи, поки якийсь знахар або аптекар дасть за неї кругленьку суму.

Сайлас прибирає майстерню, витирає та розкладає свої інструменти. Зіп'явшись на середину драбини і тримаючи горлицю в руках, він штовхає ляду ліктем, як раптом десь внизу починає настирливо бриньчати дзвінок.

Чоловік сподівається, що то Альбі прийшов у таку ранню пору, тож залишає пташку на комоді, а сам поспіхом перетинає майстерню, міркуючи, що ж цей малий приніс йому цього разу. Вся остання здобич хлопчика була відвертим мотлохом, і що далі — то гірше: червиві шури, старезні коти із проламаними черепами, навіть підбитий голуб без однієї лапи. («Та якби ви знали, пане, як то важко, бо ж усілякі лахмітники підбирають найкращий товар...») Щоб колекція Сайласа витримала перевірку часом, потрібно доповнити її чимось насправду винятковим. Йому спадає на думку пекарня неподалік на вулиці Стренд, що ледь зводила кінці з кінцями, продаючи велетенські хлібини з непросіяного борошна, які годилися лише на підпору для дверей. Пекаря уже мали садити до в'язниці за борги, аж раптом він почав маринувати полуницю в цукрі й продавати по баночці. Це неабияк пішло на користь магазину і навіть прославило його у місцевих туристичних брошурах.

Як на біду, Сайлас часто думає, що ось уже нарешті знайшов той унікальний, особливий екземпляр, проте тільки-но він завершує роботу, одразу ж поринає в безліч сумнівів, жадаючи чогось більшого. У патологів і колекціонерів, його

кумирів — вчених і лікарів, як-от Джон Гантер чи Естлі Купер, — препаратів завжди вдосталь. Одного разу, сидячи у котрійсь із забігайлівок навпроти Лондонського університетського коледжу, він підслухав розмову медиків, що обговорювали ранкове препарування. Сайлас тоді аж позеленів від заздрощів. Так, може, у нього й нема їхніх зв'язків, але одного дня Альбі неодмінно — *неодмінно!* — принесе йому щось (від цих думок у нього аж затрусилися руки) *надзвичайне*. Тоді його ім'я вигравіюють на вході в музей, і світ нарешті визнає всю його працю, всі його потуги. Він уявляє, як підіймається по сходах разом із Флік, своєю найближчою подругою дитинства, і зупиняється перед написом «Сайлас Рід» на мармуровій плиті. Його супутниця не може стримати почуття гордості, її рука обіймає його стан, а він розповідає, що досягнув усього цього заради неї.

Однак там не Альбі, і кожен новий стукіт у двері приносить дедалі більше розчарування. То якась служниця прийшла замовити колібрі для капелюшка своєї пані, то хлопчик в оксамитовому жакеті нестерпно довго розглядає вітрину і зрештою купує брошку-метелика, від чого Сайлас аж пересмикується зі зневаги. Увесь цей час він сидить нерухомо і виказує бодай якісь ознаки життя лише тоді, коли треба вкинути монети клієнтів до свого шкіряного гаманця. Поміж їхніми відвідинами, коли стає тихо, Сайлас прочитує, ведучи по тексту пальцем, одну-єдину фразу з медичного журналу «Ланцет»:

— В-від-ділен-ня пух-ли-ни від к-к-кістки.

Його життя йде в такт із дзеленчанням дзвінка та стуком у двері. То нагору, до спальні на горищі, то додолу, у темний підвал.

«Як же нестерпно те, — міркує Сайлас, оглядаючи крихітну майстерню, — що я можу сплачувати оренду саме завдяки найбанальнішим з усіх моїх експонатів». Утім, про смаки не сперечаються — особливо якщо це приземлені смаки простолоду. Більшість його покупців за простою пройшли б повз

істинні дива — череп столітнього лева, віяло з легеневої тканини кита, опудало мавпи під скляним ковпаком, — кинувшись натомість прямо до скляної шафки з лускокрилими. Там, поміж двох скелець, він розмістив багрянні крильця метеликів. Із деяких Сайлас зробив усілякі брязкальця на шию, інші ж стоять просто для показу. «Такі беззмістовні витребеньки хто завгодно змайстрував би, маючи бодай дешицю уяви», — думає він. Лише художники й аптекарі купують у чоловіка те, що його самого цікавить.

Аж ось об одинадцятій хтось майже безгучно стукає у двері, а в підвалі спроквола калатає дзвінок.

Сайлас спішить відчинити. Там, мабуть, знову якийсь малолітній бевзь із вітром у кишнях, або ж це Альбі — привілок ще одного триклятого кажана чи шолудивого пса, якого годилося б хіба що на холодець спустити. А проте, Сайласове серце пришвидшується.

— О, це ти, Альбі, — відчинивши двері, чоловік намагається вимовити це якомога спокійніше. Туман із Темзи прокрадається всередину.

Десятирічний хлопчак вишкірюється. («*Десята* година, пане, я знаю, бо *народивсь* у день весілля королеви з принцом Альбертом¹».)

Єдиний жовтий зуб стирчить посеред рота, наче повішеник.

— Приніс вам оце сьогодні нову, нічогеньку таку істотку, — каже Альбі.

Сайлас окидає оком глухий провулок, порожні напіврозвалені будинки, що нагадують купку п'яниць, кожен з яких стоїть іще непевніше, ніж інший.

— Годі вже, малий, — сіпає він хлопця за підборіддя, нагадуючи, хто тут головний. — То що там у тебе? Передня лапа мегалозавра? Чи, може, голова русалки?

¹ Йдеться про весілля Британської королеви Вікторії та принца Альберта Саксен-Кобург-Готського 10 лютого 1840 р.

— У таку пору року на Риджентс-каналі *троха* холоднувало для русалок, пане, але ота інша істота — *мега-шось-там* — каже, що як віріже дуба, то можете забрати собі його коліно.

— Як щедро з його боку.

Альбі висякався в рукав.

— Я приніс вам справжню перлину і менше ніж за два боби¹ її не віддам! Але попереджаю, воно не таке червоне, як то вам подобається.

Хлопець розв'язує мотузку на мішку. Сайлас пильно стежить за його пальцями. З лантуха доноситься солодкавий і затхлий запах гнилизни, і чоловік мимоволі затуляє носа рукою — запах смерті завжди був йому нестерпним. У майстерні панує стерильна чистота, він щодня змагається з вугільним димом, хутром і цим смородом. Зараз Сайлас радо б відкрив крихітну пляшечку лавандової олії, що лежить у його жилеті, і крапнув би собі на верхню губу, проте йому не хочеться відволікати хлопчача — Альбі копирсається в мішку із зосередженістю та завзяттям молодого крота.

Малий підморгує, врешті схопивши у мішку щось начебто живе.

Сайлас вичавлює із себе безликий усміх. Його злостить, що ось цей шмаркач, цей паскудний волоцюжка дражниться з ним. Чоловік подумки повертається у ті часи, коли був того ж віку, що й Альбі. Тоді він розносив важкі клунки з порцеляною від однієї гончарні до іншої, а руки боліли від материних стусанів. Спогади змушують чоловіка замислитися, чи він коли-небудь по-справжньому полишав той спосіб життя, адже навіть зараз він дозволяє якомусь однозубому чортеняті глузувати з нього.

Та Сайлас мовчить. Він удавано позіхає, проте боковим зором ловить на собі невідривний погляд крокодилячого опудала, яке немов розуміє його справжню зацікавленість.

---

¹ Боб — просторічна назва шилінга.

Альбі розпливається в хитрій посмішці й переможно витягує з мішка двох мертвих цуценят.

Принаймні Сайлас *вважає*, що то двоє цуценят, допоки не береться за їхні лапки і помічає, що загривок у них лише один. Шия одна. Голова одна. Череп розділений.

Сайласові перехоплює подих, на обличчі з'являється усмішка. Він обмацує шов уздовж маківки, перевіряючи, чи це не підробка. Не можна відкидати того, що Альбі міг би зшити двох собачат, аби тільки отримати на кілька пенні більше. Чоловік підіймає цуциків, оглядає їх у світлі лампи, стискає кожну з восьми лапок, проходить пальцями по хребцях.

— Це вже більше схоже на те, що мені потрібно, — шепоче він. — О так.

— З вас два *шилінга*, — наполягає Альбі. — Не менше.

Сміючись, Сайлас дістає свого гаманця.

— Ось тобі шилінг, на цьому все. Ще можеш зайти й оглянути мою робітню.

Альбі хитає головою, робить крок назад у провулок і роззирається довкола. Його обличчям проходить вираз, подібний до страху, і зникає одразу ж, щойно Сайлас тицяє йому монету. Альбі презирливо відхаркує і плює на бруківку.

— Якийсь нещасний боб? Хочете, щоб я з голоду спух?

У відповідь Сайлас лише грюкає дверима і не зважає на подальший стукіт.

Він спирається на комод. Кидає погляд униз, не ймучи віри, що цуценята ось тут, у його руках, затиснуті в обіймах, наче лялька. Вісім м'яких, як пух, лапок вільно звисають донизу. Здається, що вони ніколи й не жили по-справжньому.

Нарешті. Ось вона — його баночка маринованих полуниць.

Хлопчук

Після того, як Сайлас луснув дверима у нього перед носом, Альбі пробує шилінг на свій єдиний зуб, без жодної на те причини. Лише тому, що так завше робить його сестра. Він

посмоктує монету. Солодка. Малий задоволений — він і не очікував отримати два шилінги. Однак якщо ти просиш два, а тобі платять один, то що буде, якщо попросити лише боб? Він стинає плечима, випльовує монету й засовує її до кишені. Купить собі порцію варених свинячих вух на обід, а решту віддасть сестрі. Але перед тим треба виконати ще одне завдання, і він уже запізнюється.

Окрім полотняної торби «для дохлятинок», є ще одна — з маленькими спідничками, які він шив усю ніч. Альбі завжди пильнує, щоб не переплутати їх. Іноді страх аж пронизує його серце, коли він приносить мішок у лялькову крамницю й чомусь починає думати, що помилився і дав не той. Не хотілося б йому бачити кислу міну пані Солтер, коли вона відкриє торбу, повну червувих шурів.

Альбі дмухає на свої кулачки, щоб зігрітись, і пускається бігти. Він петляє вулицями, викидаючи вперед худорляві ноги. Звертає праворуч, проноситься повз гніль і бруд Сохо. Миршаві повії проводять його забіг порожніми поглядами, схожі на підстаркуватих кішок, що спостерігають за мухою.

Хлопчак вигулькує на вулиці Риджент, зиркає на магазин, де за чотири гінеї продають вставні щелепи, торкається язиком свого єдиного зуба та, чкурнувши далі, перегороджує шлях коневі. Той брикається й стає дибки. Альбі відстрибує назад і волає на кучера, опановуючи свій страх: «Дивись, де преш, ти!»

І перш ніж чоловік отримав змогу гукнути щось у відповідь чи почастивати його спину батогом, Альбі шугнув на той бік вулиці, а там переступив поріг лялькового салону пані Солтер.

Ляльковий салон пані Солтер

Айріс пробігає великим пальцем по швах мініатюрних спідничок, готова наткнутися там на блошині яйця. Вона підбирає всячу нитку й зав'язує її у вузлик.

Хоча надворі вже майже обід, її господиня, пані Солтер, ще не підвелася з постелі. Сестра-близнючка Айріс сидить позаду, схилившись над шитвом.

— Нарешті без бліх. Але будь акуратнішим із нитками, — каже вона Альбі. — У місті повно швачок, які б немовлят своїх попродавали, тільки б перехопити у тебе цю роботу.

— Але ж, міс, моя сестра захворіла на грип, і я мусив доглядати її цілу ніч. Мені днями не вдавалося піти на ковзанку, а так узагалі несправедливо...

— Бідолашка, — Айріс озирається, її сестра Роуз зосереджено працює. Дівчина стишує голос. — Однак тобі слід пам'ятати, що ти працюєш не на жінку, а на дияволицю в особі пані Солтер, і справедливість її ніколи не турбувала. Ти коли-небудь бачив її язик?

Альбі заперечно хитає головою.

— Він роздвоєний, як у змії.

Усмішка Альбі така відкрита та щира, що Айріс так і хочеться обійняти цього хлопчика. Його брудне біляве волосся, його одинокий зуб, його замурзане сажею обличчя — жодна з цих рис не була його провинною. В іншому світі він міг би народитися, наприклад, у їхній сім'ї в Гекні¹.

Дівчина вкладає ще один згорток тканини малому до торби, знову озирається на Роуз, а тоді дає йому півшилінга. Вона планувала відкласти ці гроші на новий аркуш паперу і пензлик.

— Ось, купиш бульйону своїй сестрі.

Альбі невпевнено витріщається на монету.

— Я не жартую, — запевнює Айріс.

— Дякую, міс, — говорить хлопець, зиркаючи своїми чорними очима-горошинами. Альбі вихоплює монету з рук дівчини, наче боїться, що вона передумає, і прожогом вилітає з магазину, по дорозі ледь не врізаючись в італійця-шарманщика, за що той гатить його тростиною.

---

¹ Гекні (*англ.* Hackney) — боро та історичний район Лондона у північно-східній частині міста.

Айріс спостерігає за хлопчиком і глибоко вдихає. Хоч він лише малий вуличний шибеник, та все ж вона не може зрозуміти, чому від нього так огидно тхне гнилизною.

Крихітна крамничка на вулиці Риджент вклинилася поміж двох конкуруючих цукерень. Через невеличкі тріщини у димарі ляльковий салон пані Солтер завжди сповнений ароматів вареного цукру та паленої карамелі. Інколи Айріс вимріює, як їсть цукерки, сливові конфітюри та бездоганні маленькі торттики з пухкими коржами і збитими вершками, чи як їде до Букінгемського палацу верхи на пряниковому слоні. А іноді вона уявляє, як тоне у киплячій патоці.

Коли сестер Вітл лише віддали в науку до пані Солтер (до речі, була вона заміжною чи ні — для близнючок це залишалось таємницею), Айріс була в захваті від цього приміщення. Зважаючи на свою викривлену ключицю та шрами Роуз після віспи, вона скоріш очікувала, що їх замкнуть у якомусь підвалі. Натомість їх всадовили за позолоченим столом посередині магазину, де допитливі покупці могли спостерігати за їхньою роботою. А ще дівчині видали порошкові фарби та пензлики з лисячого хутра, щоб оздоблювати лялькам ніжки, ручки і обличчя. Певна річ, вона знала, що дні тут тягнутимуться довго, проте із захватом дивилася на комоди з чорного дерева, що стояли вздовж стін, ущерть набиті порцеляновими ляльками. Окрім того, тут було тепло і світло. У золотих підсвічниках палахкотіли свічки, а в кутку стояв камін.

Але зараз, сидячи за столом поруч із сестрою та тримаючи в руках порцелянову ляльку й потертий пензель, дівчина ледь стримується, щоб не позіхнути.

Вона навіть уявити не могла, що втома може бути такою нестерпною, а ця праця — ще виснажливішою, ніж на якомусь заводі. Руки Айріс почервоніли й потріскалися від морозу, проте якщо вона змастить їх жиром, то пензлик

вислизатиме з пальців, і вона зіпсує ляльці губи та щічки. Дівчина озирається довкола, кидаючи погляд то на комоди, що насправді не з чорного дерева, а з дешевого пофарбованого дуба, то на позолоту, яка вже відлущується, нагріваючись полум'ям свічок, то, врешті-решт, на свою улюблену річ — вичовганий килим, ворс якого став тепер навіть рідшим, аніж волосся пані Солтер, адже вона щодня шугає по ньому туди-сюди.

Густий запах цукерні, задушливе повітря кімнати і ряди ляльок із вираченими очима роблять це приміщення більше схожим на поховальний склеп, аніж на крамницю. Час від часу Айріс навіть важко вдихнути повітря.

— Мертва? — пошепки питає свою близнючку, підштовхуючи до неї дагеротипний знімок. На коричневій фотокартці зображено маленьку дівчинку, що акуратно склала долоньки на колінах.

Айріс зводить погляд на пані Солтер, яка саме заходить до крамниці, сідає біля дверей і розгортає Біблію, похрускуючи корінцем книги.

Роуз кидає на сестру суворий погляд, намагаючись її зацитькати.

Це одна з небагатьох розваг Айріс — навіть якщо вона відчуває за неї провину — відгадувати, чи діти на знімках мертві. Вона не може цього пояснити, але чомусь їй кортить знати: робить вона траурну ляльку для загиблого немовляти чи розфарбовує забавку для пустотливого живого дітлаха.

Левову частку свого прибутку пані Солтер отримує саме від таких ляльок, виготовлених на замовлення. Зараз зима, тож через холоднечу й хвороби роботи у крамниці стає вдвічі більше, а дванадцятигодинний робочий день перетворюється на двадцятигодинний.

— Цілком природно і зрозуміло, — зазвичай запопадливо жєбонить пані Солтер, — що ви хотіли б вшанувати пам'ять дорогої вам людини. Зрештою, як-бо сказано у Посланні до Коринтян: «... ми ж відважні, і бажаємо краще покинути

дім тіла й мати дім у Господа»¹. Їхня душа покинула цей світ, а лялька символізує лише земну оболонку, яку вони залишили.

Відгадувати, чи діти на зображеннях уже загинули, буває непростим завданням, однак Айріс навчилася знаходити підказки. Часом це легко. Наприклад, немовля начебто спить в оточенні квітів. Іноді під ним можна чітко побачити підставку чи навіть чиюсь замасковану під фон руку, що тримає дитину. Або ж, якщо на знімку є ще хтось, експозиція розміє усі обличчя, крім дитячого — чіткого і нерухомого.

— Жива, — вирішує Айріс. — У неї очі розмиті.

— Тиша! Я не терпітиму балачок! — гаркає пані Солтер, спалахнувши гнівом, мов сірник.

Айріс понурює голову і змішує фарби, робить рожевий колір трішки темнішим, щоб промалювати тіні між губами ляльки. Вона не підносить очей, боїться наразитися на черговий щипок за лікоть від господині.

Цілий день дівчата сидять пліч-о-пліч. Вони майже не розмовляють, майже не рухаються, а перерву роблять, лише щоб підкріпитися яловичим смальцем із хлібом.

Айріс розфарбовує порцелянові личка ляльок, протягує волосся крізь дірки в їхньому черепі, іноді, якщо дитина кучерява, робить завитки нагрітою на вугіллі праскою. Тим часом Роуз підіймає й опускає голку, наче скрипалька. Її робота полягає в тому, щоб додати простим спідничкам і корсетам, що їх швачки роблять ночами, більшої ошатності та витонченості. Вона орудує дрібними перлинками, рюшами, ажурними облямівками та крихітними оксамитовими гудзиками завбільшки з мишачий носик.

Незважаючи на те, що близнята однаковісінькі, сестри страшенно відрізняються одна від одної. З них двох Роуз ще з дитинства вважали справжньою красунею, улюбленицею

¹ Переклад Івана Огієнка.

батьків, і вона берегла це визнання, як найбільшу цінність. Деформована ключиця Айріс — вроджений дефект, через який її праве плече вигнулося вперед, — викликала в її сестри догідливу доброту, що лише дратувало дівчину. («Не роби з мене каліку», — огризалася вона, коли Роуз пропонувала понести пакунки замість неї, впевнено підступаючи ближче, немов очікуючи, що Айріс її послухає). Вони завжди змагалися в тому, кому дістанеться найбільша картоплина за обідом, хто стрибне далі, чий почерк охайніший. Сестри могли наносити одна одній короткі жорстокі удари, бо знали, що в кінці кожного поєдинку буде перемир'я — вони сидітимуть, обійнявшись, біля каміна, вигадуючи деталі свого уявного магазину «Флора»: полицки, ущерть набиті квітковими прикрасами, та консолі з букетами ірисів і троянд.

Однак, коли сестрам виповнилося по шістнадцять, Роуз захворіла на віспу, яка ледь не забрала її життя. Вона казала, що краще б так і сталося, коли побачила свої густо вкриті гнійниками тіло та обличчя й каламутне, засліплене ліве око. Незабаром шкіра побагровіла і вкрилася рубцями, а те, що Роуз постійно її шкрябала, лише погіршило ситуацію. Ноги оповилися шрамами.

— Чому я? Чому саме я? — голосила вона, а якось, лише раз, прошепотіла крізь зуби таке, від чого Айріс не повірила власним вухам: «Це ти мала бути на моєму місці».

Зараз уже двадцятиоднорічні дівчата мають однакове темно-мідне волосся, проте Роуз носить його наче жалобну вуаль, яка спадає на обличчя, щоб прикрити пощерблені віспою щоки. Кучері Айріс зібрані у довгу тугу косу до пояса, а її шкіра насмішкувато гладенька і чиста. Вони більше не діляться жартами, більше не обмінюються таємницями. Вони ніколи не розмовляють про роботу.

Деколи Айріс прокидається зранку й бачить, як сестра випилася в неї настільки бездумним та холодним поглядом, що це наводить на неї жах.

* * *

Айріс відчуває, як повіки злипаються і важчають, наче до них пришили свинцеві тягарці. Пані Солтер саме обслуговує клієнта, її голос лунає монотонним шебетанням:

— До кожного замовлення ми ставимося з особливою старанністю... Справжня порцеляна з Північних фабрик... Ми всі тут, як сім'я... Звісно, такі сумлінні дівчатка, геть не схожі на тих сварливих продавчинь капелюхів у Кренборнському провулку — більшість із них такі нечестивиці...

Айріс впирається нігтями у стегна, щоб не заснути. Коли вона сонно похитується вперед, то думає, чи справді поспати кілька хвилин було б таким уже жахливим вчинком...

— Боже милий, Роуз! — пошепки скрикує вона, сіпаючись і потираючи руку. — Сумніваюся, чи з такими гострими ліктями тобі взагалі потрібна голка.

— Якби пані Солтер побачила...

— Я більше не можу, — відказує Айріс. — Просто не можу. Роуз мовчить. Вона шкрябає струп на руці.

— Що б ти зробила, якби ми могли втекти звідси? Якби нам не доводилося...

— Нам пощастило, — бурмоче Роуз. — Та й що тобі залишається робити? Покинути мене тут і стати жебрачкою?

— Авжеж, ні, — проціджує Айріс у відповідь. — Мені б хотілося малювати щось справжнє, а не ці безкінечні порцелянові очиці, губи, щоки... Ох...

Сама того не усвідомлюючи, Айріс стискає руку сестри. Вона відпускає долоню і думає про біль, якого їй завдає. Хоча Роуз захворіла не з її вини, та все ж Айріс тепер несе за це щоденне покарання, відсторонена від будь-яких проявів сестринської любові.

— Мені нестерпно жити тут, у цьому лігвищі мадам Дияволиці.

Стоячи в протилежному кінці кімнати, пані Солтер різко, наче сова, повертає до неї голову. Її обличчя спохмурніло. Роуз підстрибує і штрикає себе голкою.

Двері з ляскотом зачиняються від вітру. Крізь закіптюжені вікна Айріс дивиться на екіпажі, що прокочуються повз, і уявляє жінок, які кутаються всередині них.

Вона прикушує губу, витрушує трохи синього порошку й ще раз змочує пензлик у пляшечці з водою.

Цуценята

— Що ж, мої неслухняні песики, — проказує Сайлас, усідаючись за стіл у підвалі. Пасмо волосся падає йому на лоба, немов чорне крило. — Шкода, що до цього дійшло. Усе могло б бути по-іншому, якби ви не змололи той марципан Кука.

Він сміється, задоволений такою вигадкою, і розкладає в ряд три ножі різних розмірів. Два цуцики з однією головою лежать перед ним животами догори.

Спершу він думав законсервувати цю істоту, але замість того розділить її на два об'єкти, начинить кожен і знову з'єднає. Коли він побудує власний музей з мармуровими стінами, таксидермічні експонати сидітимуть під гіпсовими колонами і сторожуватимуть його вхід.

Сайлас витирає чоло, яке вкривається потом навіть за такої листопадової холоднечі. Він розминає пальці. Найбільший ніж спочиває в його долоні.

Він робить невеличкий надріз черевної порожнини лівого цуценяти і впевненим рухом відриває хутро. Повітря тихо посвистує у нього між зубами. Робить усе обережно, щоб не проткнути плоть і внутрішні органи, які щільно примостилися під пурпуровою оболонкою. Він посуває собак на дюйм лівіше, прямо туди, де падає світло від лампи, а тоді відокремлює шкуру, наскільки вдається, ненадовго затримуючись біля м'яких подушечок на лапах і ромбовидного носа з чотирма ніздрями. У цій темряві неможливо бути ідеально точним, тож він працює повільніше, обережно виконуючи останні надрізи малим скальпелем. Коли надворі починає

сутеніти, Сайлас уже завершує відділяти хутро — одним цілісним шматком, не пошкодивши й не порізавши його.

—А всі ті бідолашні гості, яким не дісталоя жодного марципана, начиненого кремом і фруктами з теплиці. Які збиточні щенята! — мовить він, уявляючи їх іще в попередньому недоторканому стані. Якби ж то Гідеон був тут і міг побачити, яким вправним він став за ці п'ятнадцять років... але Сайлас придушує цю думку. Він твердо вирішив насолодитися цим моментом, коли перед ним лежить майбутній труп, чия світла прийдешність ще не оповита мороком. Хвилювання таке ж яскраве, як і тоді, коли Сайлас знайшов свій перший череп.

—Ходімо зі мною, — якось покликав він Флік, коли вони разом вийшли з гончарні. Зрештою, він опинився за містом сам, уже й не пригадає чому.

Саме тоді він натрапив на гнилий труп лисиці. Спочатку видовище викликало в нього огиду й змусило затиснути носа, проте потім він побачив, що хутро було таким же рудим, як і волосся Флік. Лисиця була бездоганним делікатним створінням, кожна її кісточка — наче деталь досконалої головоломки, вилита з коштовного металу. Тварина жила й дихала, а тепер існувала десь на химерній межі поміж красою і потворністю. Він торкнувся її черепа, потім свого.

Сайлас навідувався до лисиці щодня і спостерігав, як її точили хробаки, шкіра чахнула, а хитросплетіння білого кістяка оголювалися дедалі більше, немов розквітали. Щоразу він помічав нові деталі: дивовижно тонку стегову кістку чи мереживну сітку черепа. Коли Сайлас клацнув по ньому пальцем, той видав глухий дзвін. Тільки-но плоть врешті відділилася від черепа, він загорнув його у полотно і забрав собі.

Того літа його шкіру вкривав товстий шар пилу та поту, а сам він обнишпорив кожен пучок трави, кожен горбочок, кожен чагарник і берег річки, допоки не знайшов п'ятнадцять черепів. Він розставляв пастки, заточував палиці на списи, підкрадався до старих повільних зайців і голими

руками виштовхував повітря з їхніх горлянок. У перші хвилини вони ще борсалися й відбивалися, а він затамовував подих разом із ними. Тоді тваринки обм'якали, та він усе ще не відпускав їх про всяк випадок.

Як акуратно розкладав він оті черепа! Сайлас гадав, що вдовольниться п'ятьма чи десятьма, проте потребував більшого. Кожен новий екземпляр сповнював його щастям і жаданням більшого ще дужче, ніж попередній. А тепер у нього є цей скарб. Цей пухнастий павукоподібний звір, кращий за геть усе, про що він тільки міг мріяти в дитинстві, і тепер він не думає, що коли-небудь знову повернеться до тих фантазій.

На сьогодні Сайласова робота завершена. З досвіду знає, що лише зіпсує екземпляр, якщо далі працюватиме без упину. Зараз, мабуть, уже п'ята; він позіхає і вирішує перепочити. Кладе оббілованих щенят до бляшаного відра. Пізніше Сайлас відділить м'ясо від кісток і наново складе їхній кістяк за допомогою щипців, клею й тонкого, як нитка, дроту.

Він вибирається драбиною нагору, до своєї крамниці, а там підіймається сходами до спальні на горищі. Натягнувши на себе піжаму, він роздивляється полицю з опудалами мишей біля ліжка. Кожна зодягнена в мініатюрний костюмчик.

Сайлас бере до рук коричневу мишку. Він погладжує її шерстяну спідницю, шаль, зв'язану ним із найтоншої вовни, маленьку круглу тарілку в її лапках. Тоді ставить мишеня на місце і задуває свічку.

Сайлас уже майже спить, коли раптом чує стукіт у двері.

Він затуляє голову подушкою.

Стукіт перетворюється на приглушене наполегливе гримотіння.

— Сайласе-е-е-е-е!

Він зітхає. Що за нетерплячий чоловік! Щастя, що у Сайласа немає сусідів, яких би той міг потривожити. І взагалі, він що, не бачив таблички «зачинено»?

— *Ouvrez la porte!*¹

Він стогне, сідає, одягає жакет і штани, запалює погаслу свічку й, зібгавши плечі, спускається вузькими сходами.

— *Je veux ma colombe!*²

— Здрастуйте, пане Фрост, — промовляє Сайлас, відчинивши двері. На нього невідривно дивиться високий стрункий чоловік у поцяткованому фарбою лахмітті. У ньому є якийсь божевільний шарм, владність і впевненість у собі, від яких Сайласові хочеться догодити цій людині та водночас пригнобити її. Луї всміхається.

— А ось і ви! Я знав, що ви тут. Прийшов до вас по свою голубку, якщо вона, звісно, ще не спурхнула зі своєї жердини від мого стукоту.

Він не чекає відповіді, а горланить до постаті десь на тому кінці провулка і манить рукою.

— Егей! Ходи-но сюди! Завше він запізнюється.

Надворі вже майже споночило, і спочатку Сайлас не може розгледіти чоловіка, який підтюпцем наближається до них, оминаючи смердючі купки лушпиння та попелу. Той підходить ближче, його обличчя блищить у світлі Сайласової лампи. Джоні Мілле. Худорлява статура надає йому вигляду змарнілого поні.

— Матір Божа! Луї, що трапилося з твоїм одягом? Я б навіть пса свого не одягнув у це дрантя.

— Радий тебе бачити, Мілле, як завжди, — відповідає Луї й заходить всередину, не чекаючи на запрошення і не витираючи ноги об металевий килимок.

— Нам пощастило, що у вас досі відчинено, — кидає Мілле, заходячи слідом, і Сайлас йому не перечить.

— Сайлас підготував для мене голубку. Де ж вона, до речі? — Луї підіймає двома руками череп лева та вдає, наче кидає його в Мілле.

¹ «Відчини двері!» (Фр.)

² «Я хочу свою голубку!» (Фр.)

— Гар-р-р! — пирхає він зі сміху.

Сайлас напружується і шкодує, що не достатньо відважний, щоб попросити Луї поставити експонат на місце. Натомість він заклопотано йде до комода по пташку.

— Святі небеса! Це неймовірно! Саме такою я її уявляв, — вигукує художник. Він хапає горлицю, гладить її голівку. — Якби ж то мої натурниці сиділи так само сумирно, як ти.

Луї вкладає гінею до Сайласової долоні — вдвічі більше, ніж вони домовлялися.

— Мілле, тобі просто необхідно купити тут мишу — намалюєш її в кутку своєї «Маріани». Це додасть динаміки до тієї порожньої плями на полотні, — він підіймає з полиці опудало коричневої мишки, тримаючи її за хвоста, і вирішує: — Це я також візьму.

— Вони дуже делікатні... — починає Сайлас, проте Луї навіть не чує його і заштовхує голубку з мишеням до сумки вниз головою.

Чоловік спостерігає, як ці двоє спускаються по невеличкому тротуарі: Луї тримає Мілле за плечі, обоє підстрибують за кожним третім кроком. У темряві раз по раз біліють щиколотки та зап'ястя Луї. Це нагадує Сайласові про Флік, чийх дотиків він уже не відчував понад двадцять років.

Коли чоловіки зникають у темряві, він оглядається на свою крамничку, низьку стелю, невеликі облуплені шухляди, які він старанно зафарбовував, і куточки його губ вигинаються вниз.

— Більше не нападай на продавчинь настурції, — говорить він. — Твоєму новому другові це не сподобається.

Художниця

І хоча вдень Айріс хилило на сон, зараз вона не може склепити повік. Від запаху паленого цукру болить голова, а крізь матрац пробиваються ворсинки кінського волосу й поколюють ногу. Вона вовтузиться, висуває спітнілу руку з-під

ковдри, щоб охолодити її. Дівчина намагається зосередитися на відчутті нерухомості та спокою, дихати в такт із сестрою. Однак мозок і далі цокає, як заведений. Їй хочеться малювати. В уяві постають тонкі металеві тюбики акварелі «Вінзор та Ньютон», мушлі для змішування фарб і набір пензликів із волосу соболя, який вона нарешті придбала після року ретельних заощаджень.

Вона легенько штурхає близнючку.

— Але ж я не бачила папуги... — белькоче Роуз, тож Айріс знає, що та буде міцно спати, допоки на соборі святого Георгія не проб'є п'яту. Крізь стіну доноситься свист і локомотивний рев хропіння пані Солтер. Двічі перехиливши настоянку опіуму на ніч, вона тепер спить як убита.

Коли Айріс уже несила терпіти, вона відкидає ковдру. Дерев'яні дошки скриплять під ногами, проте дверний засув спальні, який дівчина завжди змащує олією, подається легко. Їй чомусь кортить засміятися, проте вона затискає рота долонею, щоб стримати наростаюче хихотіння.

Коли дівчина минає коридор, із прочинених пані Солтер дверей дмухає легкий вітерець, погойдуючи її нічну сорочку, а світло лампи падає на підлогу яскравим сяйвом. Повітря тхне шлунковими соками. Айріс переконана, що гора таблеток пані Солтер — «Материн друг» від болю в шлунку, «Безпечні миш'якові пігулки лікаря Мунро» від вугрів — саме спричиняють, а не лікують її болячки. Дівчина втомилася віддраювати заліплений її блювотинням килим — запах оцту вже в'ївся в руки, а це ще гірше, ніж терпіти ляпаси пані Солтер у дні, коли її марення викристалізуються у певність того, що під її дахом живуть дві блудні дівчиці й Айріс уже майже звабив зеленошкірий чоловік із бивнями.

«Якби ж то аптекар присмачив її медикаменти щурячою кислотою», — міркує Айріс, навшпиньки спускаючись униз, ступаючи лише на краєчки сходинок, де вони скриплять найменше.

* * *

Підвал — тісне й захарашене складове приміщення із вогкими плямами на стінах. Сморід запліснявілого тиньку не пропускає навіть найтоншого аромату цукру.

Айріс підходить до відчиненого комода в кутку. Він набитий кошиками не розфарбованих іще порцелянових ручок, ніжок і голів. Людське волосся, зігнуте у селянок десь у Південній Німеччині, оберемками лежить у сукняному мішку. Дівчина підіймає його, дістає зі споду малюнок та своє приладдя під ним. Переносить усе до столу, сідає.

Обличчя на зображенні таких же неправильних розмірів, як вона й пригадувала. Спершу Айріс огортає відчай: вона не є і ніколи не буде достатньо вправною. Проте коли вона придивляється ближче, то помічає простоту та яскравість, що їй до вподоби. Якби ж іще ця голова не пустилася у вільне плавання аркушем, а кинула десь якір... Дівчині не хочеться обрізати папір — листок уже й без того маленький. Зрештою, можливо, їй удасться врятувати його, заповнити чимось порожні місця.

Бавовняна цупка нічна сорочка — біла з жовтими плямами під пахвами — дряпає їй шию. Навіть не замислюючись, що робить, Айріс устає і стягує з себе сорочку через голову. Її тіло, осяяне свічкою, бліде та глянцеве, немов риб'яча луска.

На хвилину Айріс уявляє, з якою огидою й осудом на неї зараз дивилися б її високоморальні батьки. Однак ризик зустріти їх тут мізерний. Більше хвилює думка про вираз розчарування на обличчі Роуз, чи, що гірше, про те, як до кімнати вривається пані Солтер. Її відразу, підживлена опіумом, дужчає, з уст злітають прокльони («повія!», «шльондра!»), а можливість утратити роботу, що приносить Айріс двадцять фунтів на рік, у момент зростає. Та дівчина довго над цим не замислюється, вона змішує акварелі, торкаючись голими стегнами холодного крісла.

Айріс знову глипає на люстерко, проте цього разу її погляд ковзає вниз до невеличких грудей та затвердлених сосків.

Вона прикушує губу. *Знівечена*. Дівчина замислюється, чи є в ній бодай щось красиве.

Колись вона ненавиділа свою вивихнуту ключицю — кістка зламалася ще під час пологів, а потім зрослася, вивернувшись назовні. Це лише злегка вплинуло на її ходу, проте діти на вулиці все ж звертали на це увагу («*Дивіться, он горбунка йде!*»). Сестра огризалася їм у відповідь з ноткою жалю в голосі, ризикуючи й самій наразитися на їхню лють («*Близнючки-гігантеси!*»). Та за останні роки Айріс навчилася приймати свій гандж як невід'ємну частину самої себе й нізашо б не позбулася його, навіть якби могла. До того ж ця риса аж ніяк не відлякує від неї торгашів-залицяльників. Іноді вони намагаються схопити Айріс за талію, коли вона проходить повз.

— *Не хочеш відполірувати мого жезла?*

— *Я тако собі думаю, що тобі так і кортить зустрітися з моїм прутнем.*

Тоді дівчина хмурить лице («*Ти, бува, не занедужала, паняночко? Усміхнись!*»), проштовхується повз них, ігнорує їхні вигуки. У такі моменти Роуз, ніким не помічена, неторкана й небажана, втуплюється вниз, а Айріс обіймає її за плечі, нагадуючи, наскільки їй самій осоружні ці масні посвистування.

Втім, вона гадає, що колись їй таки доведеться потурати якомусь хлопчині, що стоятиме на порозі їхнього салону, мнучи в руках свій кашкет, адже шлюб — це спосіб утекти, хоча вона й не знає, куди саме. Зрештою, їй двадцять один, а отже зовсім скоро її краса осяде, немов збиті вершки. Батьки писали їй про одного консьєржа, який охоче зустрівся б із нею, проте щоразу, коли той приходив, Айріс його уникала.

Але Роуз... це геть інша справа. Їй ніколи не знайти собі пари. Найбільше, на що може сподіватися Айріс — це вдало вийти заміж і таким чином забезпечувати сестру. Залишити Роуз напризволяще — це крок, на який вона навряд чи піде. Адже вони близнята, вони наче зв'язані докупі, а сестрина

хвороба водночас затягнула і послабила цей вузол. Коли вони були дітьми, Айріс виводила вуглинкою малюнки на всьому, що потрапляло під руку — обгортках з-під масла, обрізках газет, обривках старих шпалер, — а сестра із зачудуванням дивилася, як олівець у її руках відтворював обриси предметів перед ними. «Намалюй он ті ножиці», — правила Роуз, і Айріс слухняно виконувала її забаганку. «Намалюй мені слона!» — однак імпровізувати дівчина не вміла. Тепер же сестра відвертається від Айріс, коли та намагається розважити її новою картинкою.

Дівчина відмахується від цих думок і розмішує на палітрі світло-рум'яний колір, щоб намалювати тінь під грудьми. Вона перетинає пензликом аркуш і спостерігає, як акварель розквітає на сторінці. Айріс відчуває, як тіло знову повертається у її власність та перестає бути лише маріонеткою пані Солтер для натирання підлоги чи щоденним нагадуванням для Роуз про те, якою б вона могла бути. Тіло проймає тремтіння — чи то від сорому, чи то від задоволення, чи від звичайнісінького холоду.

Вона кидає погляд на свій стан. Годі й уявляти дотики міцних чоловічих рук до нього. Айріс притуляє долоню до тіла, рухає нею вгору, до грудей, стискає їх, здригається і повертається до свого малюнка.

Вона ніколи не розпитувала Роуз про той інцидент із Чарльзом — «її кавалером», як сестри його називали, — свідком якого вона випадково стала. Спочатку Роуз тільки й шепетала про парубка і з блаженною гордістю демонструвала Айріс його подарунки: шоколадні цукерки та жовту канарку (яка згодом пурхнула в комин і загинула). Дівчатам тоді було по п'ятнадцять, і він повинен був порятувати Роуз від життєвої скрути, прихорошити свою молоденьку дружину й забрати до свого заможного будиночка у Мерілебоні. Він також потоваришував із Айріс і пообіцяв, що позичить їй трохи грошей на відкриття своєї крамниці, коли вони з Роуз... Цією паузою він красномовно натякав на шлюб.

Літературно-художнє видання

МАКНІЛ Елізабет
Майстерня ляльок
Роман

Керівник проекту *В. А. Тютюнник*
Відповідальний за випуск *О. В. Приходченко*
Редактор *С. В. Півень*
Художній редактор *А. О. Попова*
Технічний редактор *В. Г. Євлахов*
Коректор *А. М. Фурман*

Підписано до друку 10.05.2019. Формат 84x108/32.
Друк офсетний. Гарнітура «Newton». Ум. друк. арк. 17,64 .
Наклад 6000 пр. Зам. № .

Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля»
Св. № ДК65 від 26.05.2000
61140, Харків-140, просп. Гагаріна, 20а
E-mail: cop@bookclub.ua

Віддруковано у ПРАТ «Харківська книжкова фабрика “Глобус”»
61052, м. Харків, вул. Різдвяна, 11.
Свідоцтво ДК № 3985 від 22.02.2011 р.
www.globus-book.com

- за телефонами довідкової служби
(050) 113-93-93 (МТС); (093) 170-03-93 (life);
(067) 332-93-93 (Київстар); (057) 783-88-88

- на сайті Клубу: www.bookclub.ua
- у мережі фірмових магазинів
див. адреси на сайті Клубу або за QR-кодом

Надсилається безоплатний каталог

Запрошуємо до співпраці авторів

e-mail: publish@ksd.ua

**Запрошуємо до співпраці художників,
перекладачів, редакторів**

e-mail: editor@ksd.ua

**Для гуртових
клієнтів**

Харків

тел./факс +38(057)703-44-57

e-mail: trade@ksd.ua

Київ

тел./факс +38(067)575-27-55

e-mail: kyiv@ksd.ua

Макніл Е.

М15 Майстерня ляльок : роман / Елізабет Макніл ; пер. з англ.
Д. Огородник. — Харків : Книжковий Клуб «Клуб Сімейного
Дозвілля», 2019. — 336 с.

ISBN 978-617-12-4787-1

ISBN 978-1-5290-0239-3 (англ.)

Айріс мріє стати художницею. Однак їй доводиться працювати лялькаркою на жорстоку, майже божевільну хазяйку пані Солтер. Цей будинок став для дівчини в'язницею. Колекціонеру Сайласу здавалося, що він може врятувати Айріс. Перетворивши її на свою іграшку... І все склалося б так, як він хотів, якби не цей художник Луї. Якби не її кохання до нього. Кохання, яке мало належати тільки Сайласові... Кажуть, ляльки схожі на людей. От тільки єдина відмінність: ляльку можна навчити любити. А людину? Людину можна змусити...

УДК 821.111